

25 ГОДИНИ ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ХЪРВАТИЯ

Дипломатическите отношения между България и Хърватия, особено за споменатия период 1991-2015 година, са не толкова добре изследван въпрос, въпреки историческата, географска и езикова близост между двата народа.

Целта на настоящата статия е да разгледа връзките между българи и хървати след началото на демократичните промени в двете страни, т.е. от 1991 г. до наши дни, с акцент върху политическите, икономическите и културните им измерения. За целта трябва да се решат няколко основни задачи, свързани с изследване на връзките между политическите лидери на двете страни, техните срещи, темите от общ интерес, съвместните инициативи, дипломатическите усилия, постигнатите договорености и жестовите на добра воля. Основната теза, която трябва да се докаже е, че отношенията помежду им могат да се определят като съюзнически и приятелски. Малко са академичните трудове в тази посока, не е завиден броят на желаещите да изследват темата. От българска страна сякаш се загърби новия Балкански славянски въпрос, както бихме го нарекли, а именно отношенията между славянските народи на Балканите след падането на Берлинската стена.

Политици и учени, а даже и представители на икономиката и културата отидоха по-далеч от днешна Словения, търсейки по-добра перспектива, но малко от тях работят на местна почва, която е не по-малко благоприятна от тази на Западна Европа или отвъд Атлантика.

Днес, когато и България, и Хърватия са пълноправни членки на ЕС и НАТО, е време да се обърне особено внимание на двустранните отношения, като водеща трябва да бъде дипломатията, която има 74-годишна история.

Доцент доктор Румяна Божилова, която години наред работи по темата „Българо-хърватски отношения“ пише в своя статия в списание „Европа 2001“ от 2007 година, че връзките на международно ниво между двете страни имат 7 етапа, като първият обхваща Средновековието до завладяването на България от османците, а последният - седми етап, обхваща времето от 1991 година до наши дни. Период, в който се извършват демократичните промени в България и Хърватия, свързани и с евроатлантическата ориентация на двете държави.

В краткото си изследване се спираме на последния етап от развитието на двустранните отношения - първо като съвременник на тези процеси, второ-като славист-филолог и журналист, който с интерес следи политическите и културните отношения през последните 10 години.

ПРИЗНАВАНЕ НА НЕЗАВИСИМОСТТА НА ХЪРВАТИЯ

Преди установяването на официалните дипломатически отношения между двете страни през 1991 година хърватското правителство иска помощ от България във връзка с разрастването на военния конфликт. Това става чрез признаване независимостта на републиката и осъждане действията на югославската армия.

В българското посолство в Белград постъпва официално писмо от хърватския премиер Франьо Грегурич до премиера Димитър Попов, с което се призовава за признаване независимостта на страната и се предлага установяване на пълни дипломатически отношения.

Българската държава си поставя за цел динамизирането на връзките между двете страни. В същото време нашата страна е ангажирана с доставка не само на автомати и амуниции, но и ключовите за отбраната на Словения и Хърватия противовъздушни и противотанкови ракети.

В началото на войната Югославия отправя обвинения, внесени в ООН, че България продава оръжие на Хърватия. Това води и до дипломатическа нота от страна на Югославия. В документа се прави извод, че ръководството на Хърватия води активен и целенасочен курс за формиране на антисръбски блок на Балканите, към който желае да привлече България.

Въпреки тежката военна ситуация в бившата югославска република, през есента на 1991 година в София пристига премиерът Грегурич. Визитата му е по покана на правителството на Димитър Попов, а българска икономическа делегация е на визита в Загреб.

С официалното приемане на хърватския премиер на правителствено ниво на практика се поставят основите на официални двустранни отношения, а София индиректно признава хърватската държава.

Договаря се отварянето на дипломатическо представителство за търговия, туризъм и култура в хърватската столица, което впоследствие да прерасне в посолство. Подобни са условията и за хърватско представителство в София. Така се стига до 15 януари 1991 година, когато България признава официално независимостта на Хърватия, заедно с тази на Македония, Словения и Босна и Херцеговина. Можем спокойно да кажем, че признаването е и следствие от обществените настроения сред българите в подкрепа на хърватска кауза и от усилията на кариерните дипломати, свързани с проблемите на Западните Балкани.

Дипломатически отношения на равнище посолства са установени на 13 август 1992 г. Хърватия има посланик в София от ноември 1992 г., а България акредитира първия си посланик в Загреб на 29 март 1994 г.

Между двете страни няма открити или спорни въпроси от какъвто и да било характер.

Поради военните действия на територията на Хърватия до 1995 г. и следвания от покойния президент Франьо Туджман авторитарен и националистически курс, политическият диалог между двете страни бе относително стеснен. Все пак се реализира първата визита на български външен министър в Загреб. Тя се осъществява от Георги Пирински (юни 1995 г.). Договора се подписването на редица споразумения, предимно в икономическата сфера, парафирането на договор за приятелство и сътрудничество. Първото официално посещение на български държавен глава в Хърватия е през януари 1996 г. Президентът Жельо Желев се среща с всички първи политически мъже на страната (Туджман, Павлетич, Матеша).

В икономическата сфера в периода 1992-2000 г., са подписани девет различни договори, спогодби и споразумения. Постоянно се разменят посещения на министри, партийни ръководства, ректори, научни и културни делегации.

ДЕТУДЖМАНИЗАЦИЯ НА ХЪРВАТИЯ

Първият президент на Хърватия Франьо Туджман управлява страната 9 години. Това дава основание в

научен план периодът от 1991 до 1999 година да бъде наречен „Туджманизация на Хърватия“. Това е един авторитарен и националистически курс на управление, както писах и по-горе. В началото на 21-век хърватите си дадоха сметка, че той няма да им бъде полезен повече и потърсиха начин на „детуджманизация“. Това се случи веднага след смъртта на президента. За този процес заговори тогава и Стипе Месич, станал държавен глава на Хърватия (2000-2010 г.). Тази тенденция в хърватското общество след смъртта на лидера не повлиява на българо-хърватските отношения. Дори на-против, връзките между двата народа от тази епоха се запазват, надграждат и задълбочават през следващите години. София помага на Загреб за по-бързото преодоляване на своеобразната външнополитическа изолация на страната от 90-те.

Република Хърватия признава наличието на българско национално малцинство. Развиват се двустранните отношения в икономиката, науката, религиозните въпроси, културата, отбраната. От 2005 г. в Университета на Загреб се създава Катедра по български език и литература.

След срещата между главата на Хърватската католическа църква кардинал Франьо Кухарич със Симеон, митрополит на Българската православна църква за Западна и Централна Европа, е създадена Българска църковна община в Загреб. Започва регулярна размяна на визити на президентско, правителствено и парламентарно ниво. Първият български премиер, посетил Загреб след обявяването на независимостта е Иван Костов. По време на разговорите със Стипе Месич основни теми са икономическите проекти, транспортните коридори, отношенията с ЕС и НАТО, регионалната сигурност.

Хърватският президент е сред най-често посещавалите България държавни глави в историята. Той изгражда близки отношения с българския си колега Георги Първанов (2002-2012). Енергетиката е сред темите, представляващи траен интерес и за двамата държавници.

Месич лобира пред Муамар Кадафи за освобождаване на задържаните български медицински сестри в момента, когато българо-либийските отношения стигат най-ниската си точка. Той има близки отношения с полковника и е един от посредниците между България и Либия в продължилата повече от седем години (1999-2007) дипломатическа сага.

По-късно, след избухването на гражданската война в Либия, когато страните от цял свят започват спешно да евакуират своите граждани, българското правителство изпраща самолет, който да прибере българите от изпадналата в хаос африканска страна. На борда са качени и шейсет хърватски работници, които са докарани в София. Никоя друга страна не е пожелала да извърши

това. Заради тази смелост на българската дипломация отношенията между Хърватия и България стават още по-задълбочени, даващи отражение и в икономическата сфера, а на преден план си остава стабилизацията на Югоизточна Европа, членството в НАТО и ЕС.

„Околосръбски триъгълник“ - така можем да определим друг основен момент в българо-хърватската дипломация през периода 2000-2010 година. Той е свързан с признаването на Косово за независима държава. В този процес се включва и Унгария. През 2008 година само Хърватия не е член на ЕС, но усърдно върви по пътя към пълноправно членство и в онзи момент (2008 г.) е на прага на НАТО.

Обособяването на най-новата държава в Югоизточна Европа - Косово е сложен процес. Тя трябва едновременно да се отдели от бивша Югославия, да разгради държавната инфраструктура на Сърбия, да изгради нова държава с многонационални характеристики и да получи международна легитимация. Месец по-късно от самообявяването си за държава, т.е. на 18 март 2008 година, Косово вече е признато едновременно от България, Унгария и Хърватия. Тази дипломатическа инициатива е важен елемент на повече от вековно усилие на българи, унгарци и хървати да поддържат възможно най-тесни връзки помежду си и да работят съвместно, независимо от историческия контекст.

БЪЛГАРИЯ И ХЪРВАТИЯ ЗАЕДНО В ЕС И НАТО

На 1 януари 2007 България става пълноправен член на ЕС. След 5 години и половина в голямото европейско семейство вече е и Хърватия. Това става на 1 юли 2013 година. Преди това обаче и двете държави са част от Северноатлантическия пакт. България от 2004, а Хърватия от 2009 година. Затова условно можем да определим, че третата десетилетка от двустранните отношения между разглежданите в тази статия държави започва след 2010 година, когато и двете заедно са в семейството на ЕС и НАТО. Преди да се стигне до тук обаче сред основните послания на дипломацията, отправяни на двустранните срещи е, че двете страни не са конкуренти по пътя към ЕС. Затова и Хърватия търси, а България ѝ оказва категорична подкрепа в целия преговорен процес. Това става на всички нива, а също и по линия на евроатлантическото сътрудничество. Българската държава осигурява политическа и експертна помощ на Хърватия на всякакви равнища. Особеност, която следва да се отбележи е, че по време на заседания в паневропейските политически партии, а след приемането на Хърватия в ЕС и в европейските институции, страните се подреждат по азбучен ред за да има равнопоставеност помежду им. Азбучната подредба става на английски език, което поставя (Bulgaria) и (Croatia) едни до други. Това е улесняващ комуникацията фактор, който понякога оказва влияние за изработване на общи позиции, най-малкото, за обсъждане и коментари при ad hoc гласувания.

Хърватската страна проявява интерес към опита на българските общини в усвояването на средства от структурните фондове на ЕС. Регионалното сътрудничество, инфраструктурните и енергийни проекти и вътрешноевропейските въпроси (Шенген, Евронзоната, Европейски съвети) вече са сред водещите теми в двустранните отношения.

Важно е да се подчертае казаното от хърватският президент Иво Йосипович в София (октомври 2013 г.), че стратегическите интереси на България и Хърватия съвпадат напълно.

Един от новите приоритети в съвместната работа е приобщаването на Западните Балкани, определяни в политологията вече и като „Остатъчни Балкани“, към ЕС, което да гарантира по-голяма стабилност в региона. Тези стъпки се поддържат и от сегашния президент на Хърватия Колинда Грабар-Китарович, която съвсем скоро бе в България на държавно посещение. Тя подчертава, че България може да е полезна на страната и с опита си от усвояването на фондовете на ЕС.

Българо-хърватските политически отношения от последните 25 години са изпълнени с добронамереност, партньорство и взаимна подкрепа. За разлика от възходящия тренд в политическите отношения обаче, икономическите не се характеризират с високи нива на търговски обмен и инвестиции (по данни на БНБ за периода 2000-2014 хърватските инвестиции в България са 54.3 млн. евро, а българските в Хърватия едва 3.2 млн. евро). На откриването на съвместен българо-хърватски бизнесфорум хърватският президент Иво Йосипович прави извода, че потенциалът на двустранното икономическо сътрудничество не е реализиран. На почти всички двустранни срещи се очертават планове за преодоляване на този факт и активизиране на сътрудничеството в областта на инфраструктурните проекти, енергетиката и туризма.

Сътрудничеството в областта на културата, образованието и науката, което почива на спогодба от 1995 г., постоянно се задълбочава.

Развитието на политическите отношения между двете страни в близко бъдеще ще се определя от членството на двете държави в ЕС, НАТО и от възникването на различни регионални проблеми. Задълбочаването на общите инициативи в рамките на международните организации и съвместните усилия са предпоставка за по-добро позициониране на двете страни в европейската архитектура. Не на последно място, очертаващата се зона на нестабилност по протежение на Гърция, Македония, Косово, сръбската област Санджак и Босна и Херцеговина, ще изисква силни регионални партньорства, доверие и интензивен диалог за преодоляване на възможните предизвикателства пред сигурността в Югоизточна Европа. ■

Иван КАРЧЕВ